

Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti
Evropský sociální fond

Přehled dějin českého umění

České barokní malířství

přednášející: Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D.

Sylabus přednášky:

Kořeny barokní kultury v Čechách pronikají až do druhé poloviny 16. století. Jedním ze životodárných zdrojů se stává potridentský katolicismus obnovující úctu k Panně Marii a světcům a stavící do služeb nové reformované církve výtvarné umění. Velkými pomocníky se při této službě stávají vedle řádů tradičních řeholí (benediktýni a cisterciáci) i nově přichozí řády jezuitů a kapucínů. Díky Tovaryšstvu Ježíšovu, ale také luteránské obci na Malé Straně se k nám již před Bilou Horou dostávají progresivní stavební typy italské sakrální architektury, zprostředkované architekty Giuseppem Maria Filipim a Jacopem de Vaccani). Druhým zdrojem barokní kultury je pak velkolepá umělecká reprezentace rudolfinského dvora s nadnárodním společenstvím umělců, kteří v Praze založili rozsáhlé kolonie, zřizující si zde kongregační kaple a špitály, jak víme z příkladu Italů usedlých v Praze. Třetí možnosti průniku nových proudů barokní kultury se stávají kavalírské cesty aristokratů a duchovních do ciziny či náboženské poutě a v neposlední řadě také sběratelství. V této fázi staví a zdobí své paláce ti, kteří získali díky třicetileté válce dočasnou moc i peníze. Jde především o Albrechta z Valdštejna stavícího si a Malé Straně svůj rozsáhlý palác, využívaje přitom služeb italských stavitelů v Spezzy, Sebregondiho a Pieroniho, malíře a štukatéra Bartolomea Baccia di Bianca či vynikajícího rudolfinského sochaře Adriaena de Vries: Valdštejn zaměstnal i některé pražské umělce jako například Arnošta Heidelbergra. Antonín Stevens ze Steinfelsu, syn umělce působícího na dvoře Rudolfa II. dodává své obrazy pro Týnský chrám, pro chrám sv. Tomáše na Malé Straně a klášter premonstrátů na Strahově. Pro královskou Kanonii Mons Sion pracuje dvorní malíř pocházející z Hessenska Jan Jiří Hering. Známý je jeho cyklus ze života nového zemského patrona sv. Norberta. V této první fázi baroka, zejména po vydání Obnoveného zřízení zemského odcházejí pro víru z Čech někteří umělci, jako například grafik Václav Hollar, či rodina malíře Karla Škréty. V cizině umírá malíř zátiší Jiří Flégl. Ještě ve víru třicetileté války byly objednány v Antverpách u Petra Pavla Rubense dva obrazy pro kostel sv. Tomáše bosých augustiniánů na Malé Straně. Velkou roli začíná hrát zemský patriotismus, projevující se v kultu českých zemských patronů, k nimž se oficiálně hlásí císařská rodina (Pietas austriaca), jak víme mimo jiné z obrazu Matyáše Mayera ve Svatovítské katedrále.

Po skončení třicetileté války se velkými stavebníky stávají nové i tradiční řády a šlechta. Od 40. let a 50. let 17. století působí v Praze řada italských architektů, štukaterů i malířů.. Ne všichni italští umělci v Praze byli stejně kvalitní, jak víme z případu Šternberky propuštěného malíře Francesca Marchettiho, jenž nevyhovoval jejich vysokým nárokům na výzdobu zámku v Tróji. Místo něho byli povolán Abrahám Godyn. Kolem roku 1650 do Čech přicházelo mnoho sochařů a malířů právě převážně z jižního Německa.

Připomeňme si např, osobnost Matěje Zimprehta . Slezského původu byl malíř Jan Jiří Heinsch, pracující převážně pro jezuity. Naopak z Čech pocházel a do Čech se díky konverzi ke katolictví vrátil vynikající portrétista Karel Škréta – nejvýznamnější osobnost raně barokního malířství, která k nám zprostředkovala nejnovější proudy italské malby (Řím, Benátky). Škréta vytvářel pro pražské kostely oltářní plátna (např. chrám Panny Marie před Týnem). Především však byl vynikající portrétista. Pozzovský proud ilusivní malby u nás na konci 17. a na počátku 18. století reprezentují Pozzovi žáci Kryštof Tausch a Jan Hiebel)

Nejvíce svými malířskými díly přispěli k obrazu vrcholného baroka (1680-1720) přispěli umělci jako Petr Brandl, Michael Willmann, Jan Kryštof Liška či vynikající freskař Václav Vavřinec Reiner. Petr Brandl byl autorem celé řady obrazů se sakrálními náměty (např. oltářní plátna v kostele sv. Markéty v Břevnově, v kostele sv. Barbory či v kostele sv. Jana Křtitele v Manětíně, ale také autorem portrétů (např. portrét hraběte Františka Antonína Šporka) a žánrových obrazů. Charakteristický je pro tvorbu Brandlovu pastózní rukopis. Michael Willmann, malíř s nizozemskými kořeny a malířským školením, byl „familiarisem“ cisterciáckého kláštera v Lubuši. Vytvářel oltářní plátna (cyklus martyrií apoštolů pro cisterciácký klášter v Lubuši) a nástěnné malby (kostel sv. Josefa v Křešově) zejména pro cisterciácké kláštery ve Slezsku. V Čechách pracoval pro křížovníky s červenou hvězdou (obrazy v kostele sv. Františka) i pro farní chrámy (kostel sv. Bartoloměje v Pardubicích). Pro řádové instituce (např. křížovníci s červenou hvězdou, cisterciáci v Oseku) namaloval řadu oltářních obrazů nevlastní Willmannův syn Jan Kryštof Liška. Pro oba malíře je typický volný pastózní rukopis a expresivní pojetí. Bezsporně nejvýznamnějším barokním freskařem byl Václav Vavřinec Reiner. Jenom v Praze vytvořil více jak desítku rozsáhlých nástěnných cyklů (např. u Sv. Tomáše, v kostele sv. Kateřiny, Sv. Jana Nepomuckého, sv. Bartoloměje, sv. Jiljí). Z jeho ruky pochází řada oltářních pláten (např. v klášterním kostele sv. Vojtěcha v Broumově, Zrcadlová síň v pražském Klementinu) a některé ideální krajiny. V cizině působil vynikající portrétista Jan Kupecký.

Umělci přišli z ciziny, převážně z jižního Německa, z rakouských zemí, ale také z Itálie, z Nizozemí a ze Švýcarska (malíř Jan Rudolf Bys), se neméně podíleli na formování obrazu vrcholného baroka v Praze. V Praze vrcholného baroka působí slavní bavorští umělci bři Asamové, kteří vyzdobili freskou a štukami staroměstský kostel sv. Mikuláše, tzv. Tereziánský sál břevnovského kláštera a poutní kostel Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře. Připomeňme si dále rytce Gerharda de Groos, Baltazara Westerhouta z Antverp, Franse van der Pütta z Bruselu, malíře zátiší Jana a Jakuba Bouttasů či freskovou tvorbu Jana Jakuba Stevense, potomka nizozemské rodiny usazené v Praze od rudolfinské doby. Nizozemský ráz mají krajiny Jana Jakuba Hartmanna a jeho synů i eklektická zátiší Švýcara Jana Rudolfa Byse. Bys však měl i jinou uměleckou tvář. Ve svých freskách v sálech domu Straků z Nedabylic se inspiroval malbami Godynů v Troji a oslavil zde císaře Leopolda a Habsburský rod složitými alegoriemi.

Pozdně barokní fáze (1730-1760) je ve znamení zdrobnění forem, výrazného, téměř pastelového koloritu a „světelné malby“, ovlivněné benátským luminismem. Jezuitský kostel sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze či klášterní kostel v Nové Říši vyzdobil v 70. letech 18. století nástěnnými malbami Jan Lukáš Kracker. Také v 70 letech 18. století vyzdobil nástěnnými malbami celou řadu kostelů v západních v západních Čechách (např. poutní kostel v Mariánské Týnici) malíř Julius Lux. Výborným portrétistou (např. cyklus významných osobností břevnovského kláštera v prelatuře v Břevnově) a autorem celé řady kostelních pláten (např. v kostele sv. Prokopa na Sázavě) a nástěnných maleb (např. v zámecké kapli v Hoříně) byl Jan Petr Molitor. Za zvláštní pozornost stojí tvorba benátského mistra, působícího v Sasku a v Čechách Antona Kerna. Vytvořil celou řadu obrazů se sakrálními náměty pro chrámy v severních Čechách (např. pro klášterní kostel v Oseku). Výrazné zdrobnění forem a převahu žánru můžeme vysledovat v tvorbě Norberta Grunda.

V 17. století udávali malbě na Moravě tón italští mistři. V 18. stol. byla zdejší malířská tvorba zejména pod vlivem Vídně a rakouských zemí. Zejména proslulé jsou realizace (nástěnné malby, kostelní plátna) žáka vídeňské Akademie Franze Antona Maulbertsche či obrazy Josefa Sterna. Ikonograficky zajímavé jsou nástěnné malby Jana Jiřího Etgense v poutním kostele Jména Panny Marie v Křtinách.

Literatura:

Herein K.V.: České malířství od doby rudolfínské do doby Reinerovy. Praha 1915

Štech V. V: Od baroka ke klasicismu. Praha 1941

Neumann J.: Malířství XVII. století v Čechách. Praha 1951

Hubala E.: Malerei, in: Barock in Böhmen. München 1964, s. 193-232

Neumann J.: Český barok. Praha 1964 (rozšířené vydání 1974)

Neumann J.: Petr Brandl (1668-1735). Praha 1968

Preiss P.: Václav Vavřinec Reiner. Praha 1970

Neumann J.: Karel Škréta (1610-1674). Praha 1974

Šroněk M.: Barokní malířství 17. století v Čechách, in: : Dějiny českého výtvarného umění. Od počátku renesance do závěru baroka,II/2. Praha 1989.

Preiss P.: Malířství pozdního baroka a rokoka v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění. Od počátku renesance do závěru baroka,II/2. Praha 1989.

Wagner F. (Hg.): Michael Willmann (1630-1706). Studien zu seinem Werk. Salzburg-Breslau 1994

Krsek I., Kudělka Z., Stehlík M., Válka J.: Umění baroka na Moravě a ve Slezsku. Praha 1996

Šroněk M.: Prazští malíři 1600-1656. Mistři, tovaryši, učedníci a štolíři v Knize Staroměstského malířského cechu. - biografický slovník. Praha 1997

Preiss P.: Anton Kern (1709-1747). Benátský mistr saského a českého rokoka. Obrazy a kresby v českých zemích. Praha 1998

Preiss P.: František Karel Palko. Život a dílo malíře sklonku středoevropského baroka a jeho bratra Františka Antonína Palka. Praha 1999

Preiss P.: František Julius Lux. Západočeský rokoková malíř. Praha 2000

Neumann J.: Škrétové. Karel Škréta a jeho syn. Praha 2000

Vlnas V. (ed.): Sláva barokní Čechie. Praha 2001

Šroněk M.: Jan Jiří Heinsch. Malíř barokní zbožnosti (1647-1712). Praha 2006

Stolárová L. – Vlnas V. (ed.): Karel Škréta (1610-1674). Doba a dílo. Praha 2010.

Baccio di Bianco, Apoteóza A. z Valdštejna, 1624, hlavní sál Valdštejnského paláce.

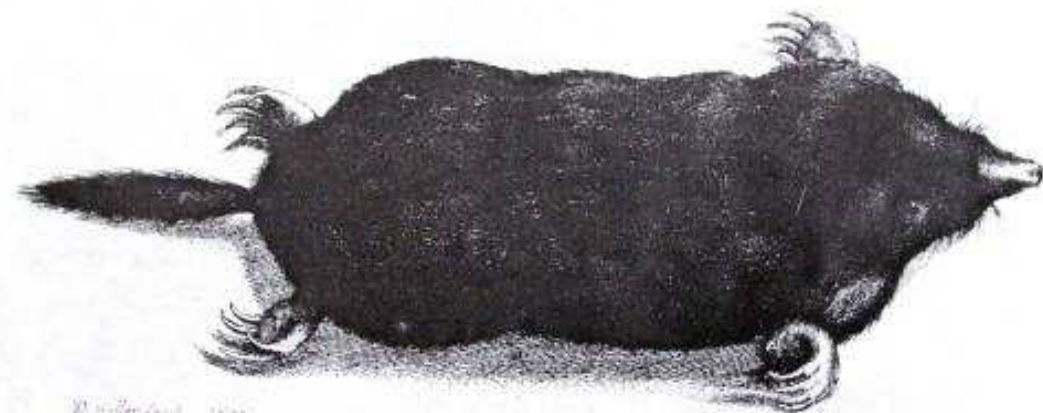

Matyáš Mayer, Sv. Václav, 1629

Václav Hollar, Čtyři roční období - Zima, 1643-44

Václav Hollar, Krtek, rytina, 1646

Jan Jiří Hering, Navštívení Panny Marie, Pražský hrad, chrám sv. Víta. 20. až 30. léta 17.stol.

Karel Škréta, Smrt Drahomíry, 1641-43

Karel Škréta, Maxmiliana ze Šternberka, 1665

Karel Škréta, Praha, Nanebevzetí Panny Marie před Týnem, 1649

Karel Škréta, Sv. Karel Boromejský navštěvuje nemocné morem.1647.

Karel Škréta, Podobizna muže s dlouhými vlasy. 40. léta 17.stol.

Karel Škréta, Podobizna Ignáce Jetřicha Vitanovského z Vlčkovic a na Kašperce. Asi 1653

Karel Škréta, Podobizna řezače drahokamů Dionysia Miseroniho a jeho rodiny. Asi 1653.

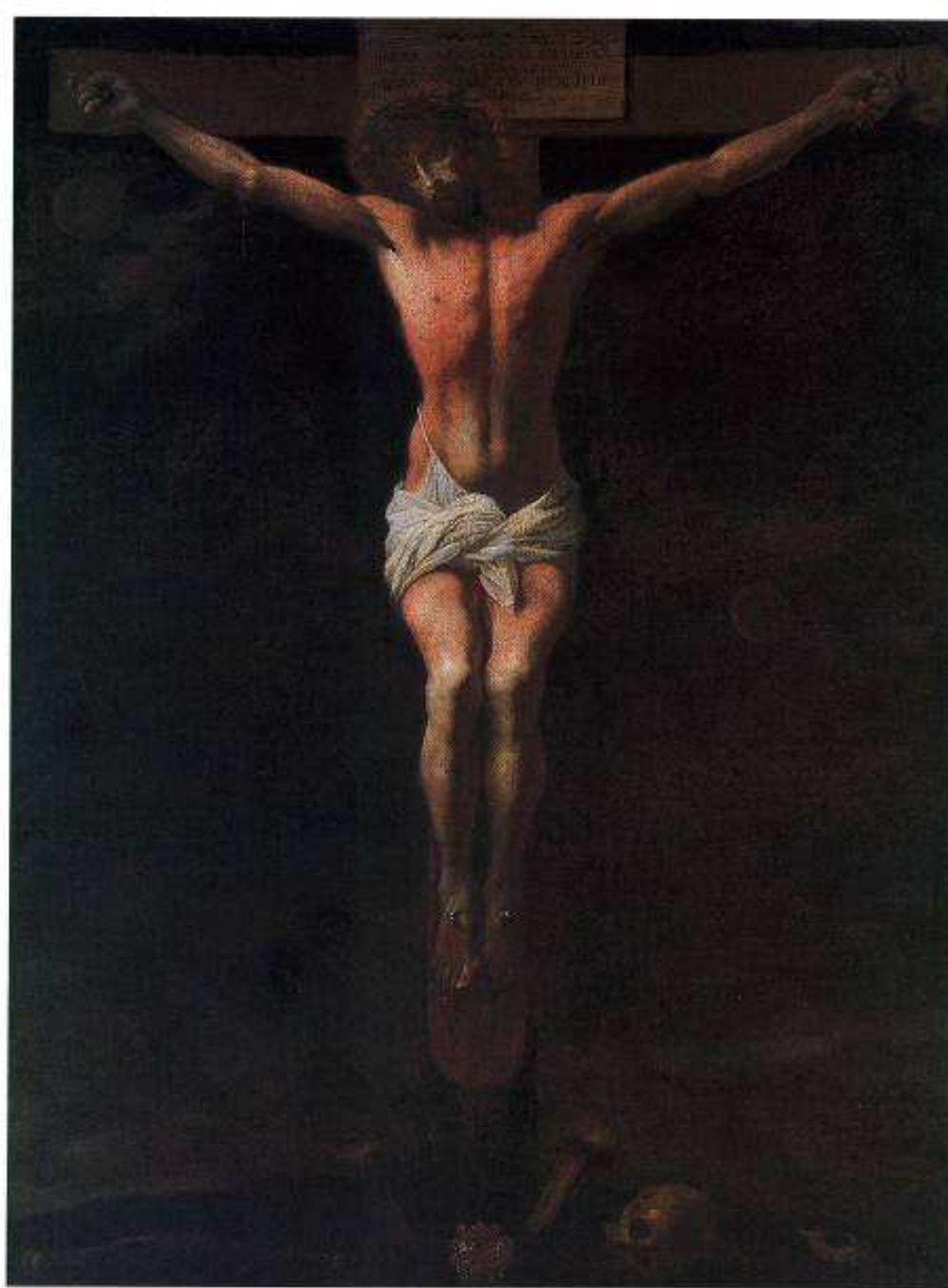

Karel Škréta, sv. Václav jako ochránce Prahy, 1658

Karel Škréta, Sv. Martin se dělí s žebrákem o plášť, 1640-50

82) KAREL ŠKRÉTA, UKRÍŽOVÁNÍ VIII. 1673–1674.
PRAHA, KOSTEL SV. MIKULÁŠE

84) KAREL ŠKRÉTA, OPLAKÁVÁNÍ X. 1673–1674. PRAHA, KOSTEL SV. MIKULÁŠE

Antonín Stevens ze Steinfelsu, Ukřižování, 60.léta 17.století, Praha, kostel sv. Tomáše

Matěj Zimprecht, Svatá rodina se sv. Annou, 60.l.-17.st., Praha, kostel sv. Petra na Poříčí.

Jan Jiří Heinsch, Převoz těla sv. Václava, 1692

Jan Jiří Heinsch, Sv. Starosta.1687

Jan Jiří Heinsch, Sv. František Borgiáš, 80.léta 17.století

Kristián Ditmann z Lavensteinu, Přenesení těla sv. Prokopa, 1668

Michael Willmann - David s hlavou Goliáše, 1670-75.

Michael Willmann - David s hlavou Goliáše, 1670-75

Michael Willmann, Kristus obdienter angelis, 1653-1655

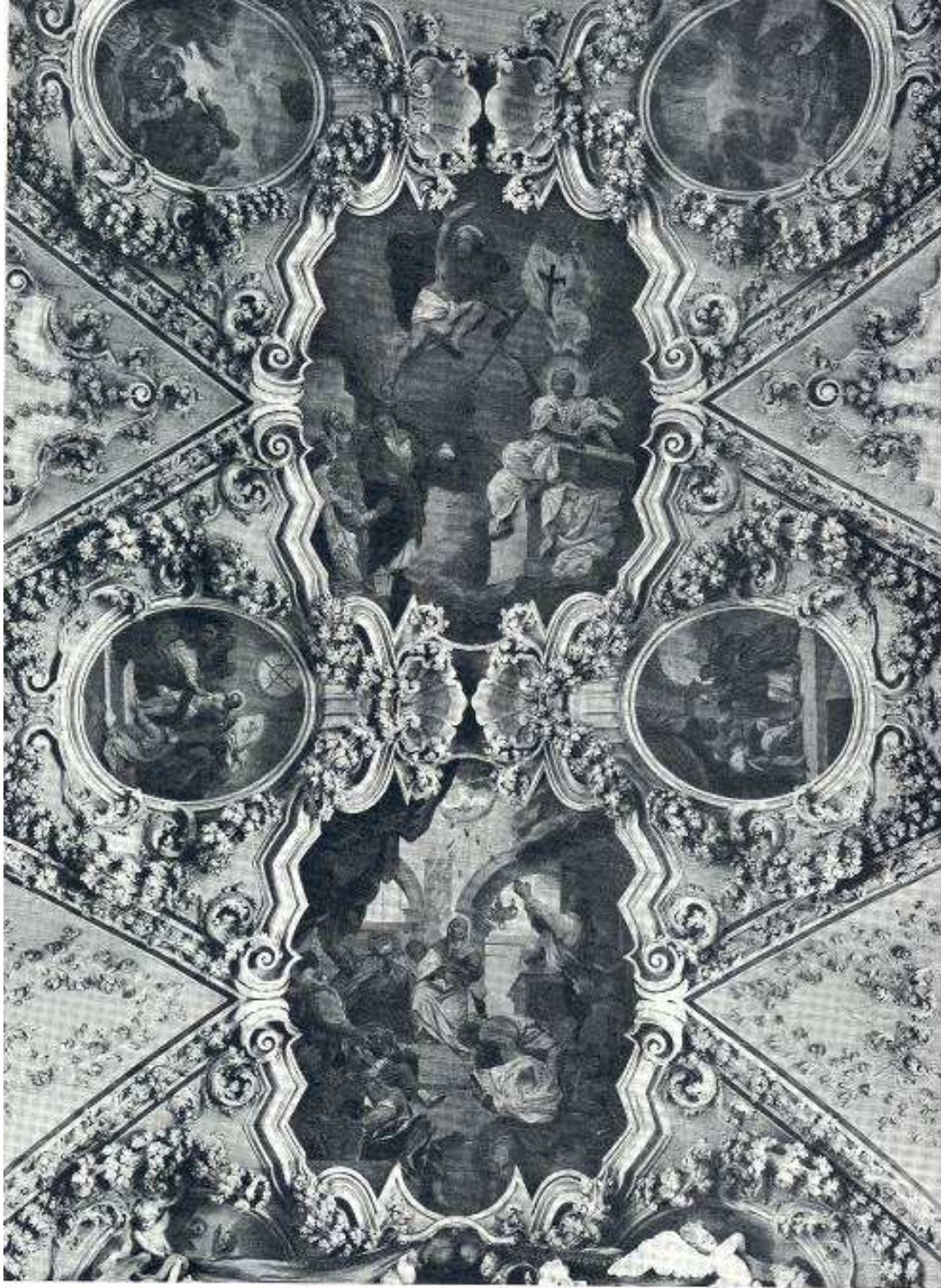

Jan Kryštof Liška, Čeští patroni. Praha, Strahov. Kolem 1700.

Jan Kryštof Liška, Apoteóza sv. Benedikta a českých zemských patronů

Jakub Stevens ze Steinfelsu, Zmrtvýchvstání Krista, nástěnná malba, 1713, klášterní kostel v Osek.u

Abraham a Izák Godynové, Apoteoza církve a Imperia, 1693, zámek v Praze -Troji

Jan Rudolf Bys, Květinové zátiší, mezi 1708-13

Jan Rudolf Bys, Vestálka Claudie Kvinta. 1692

Johann Michael Rottmayer, apoteóza rodu Althanů, kol. 1700, detail fresky v zámku ve Vranově nad Dyjí

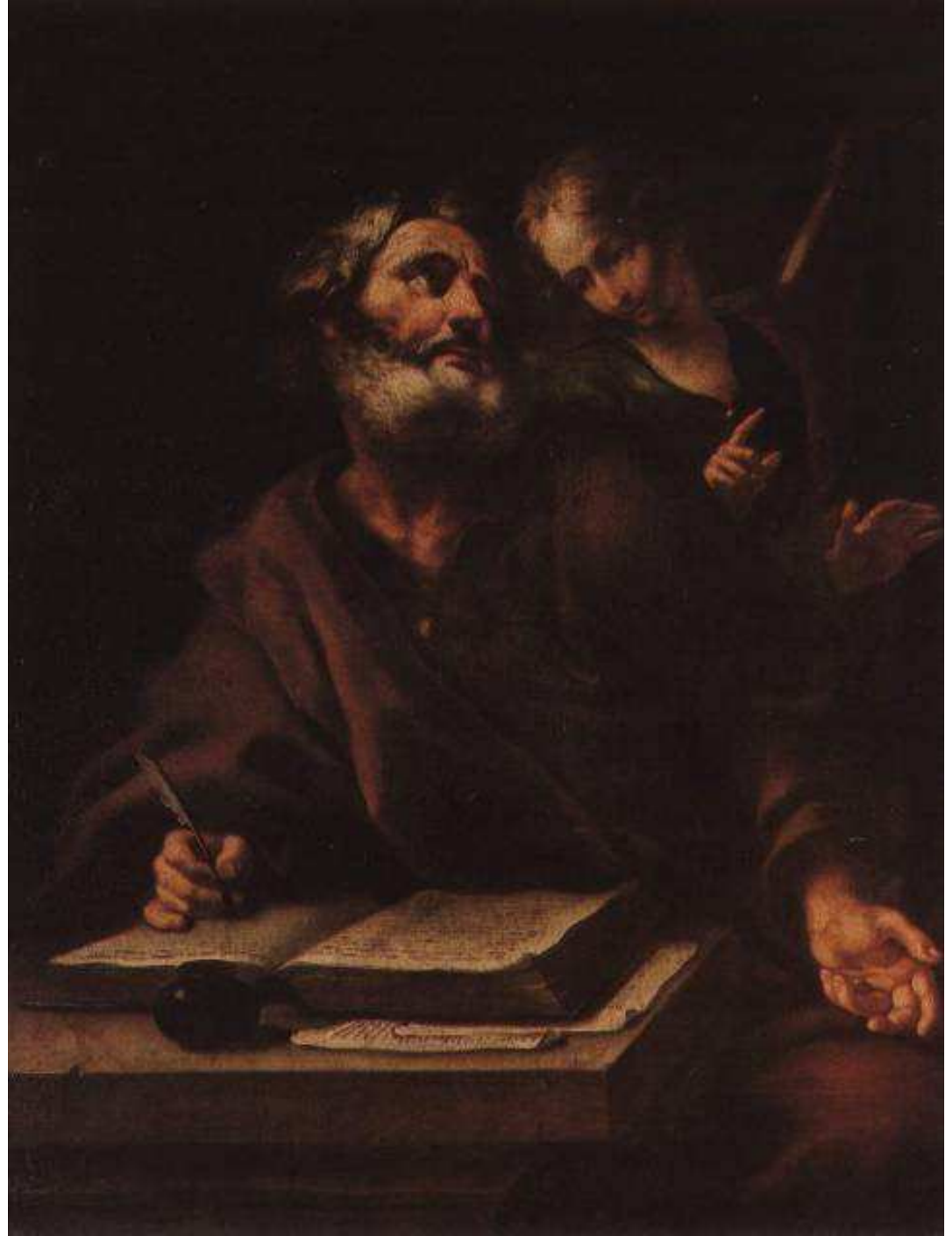
Johann Michael Rottmayer. Senekova smrt. Před 1695

Jan Jakub Hartmann, Lesní krajina s diákonem Filipem, který křtí komorníka etiopské královny, kol. 1700

Michal Václav Halbax, Alegorie hmatu, konec 17.století

Michal Václav Halbax, evangelista Matouš. Kolem 1705

Petr Brandl, Kající se Máří Magdalena, nástropní malba z klášteríku na skalce, Mníšek pod Brdy, 1693-1694

Petr Brandl, Zvěstování P. Marie, Příbram, Svatá hora. 1697

Petr Brandl, Uzdravení slepého Tobiáše, kolem 1705

Petr Brandl, Sv.Pavel.1724

Petr Brandl, Autoportrét s počítáním na prstech, 1722 - 25

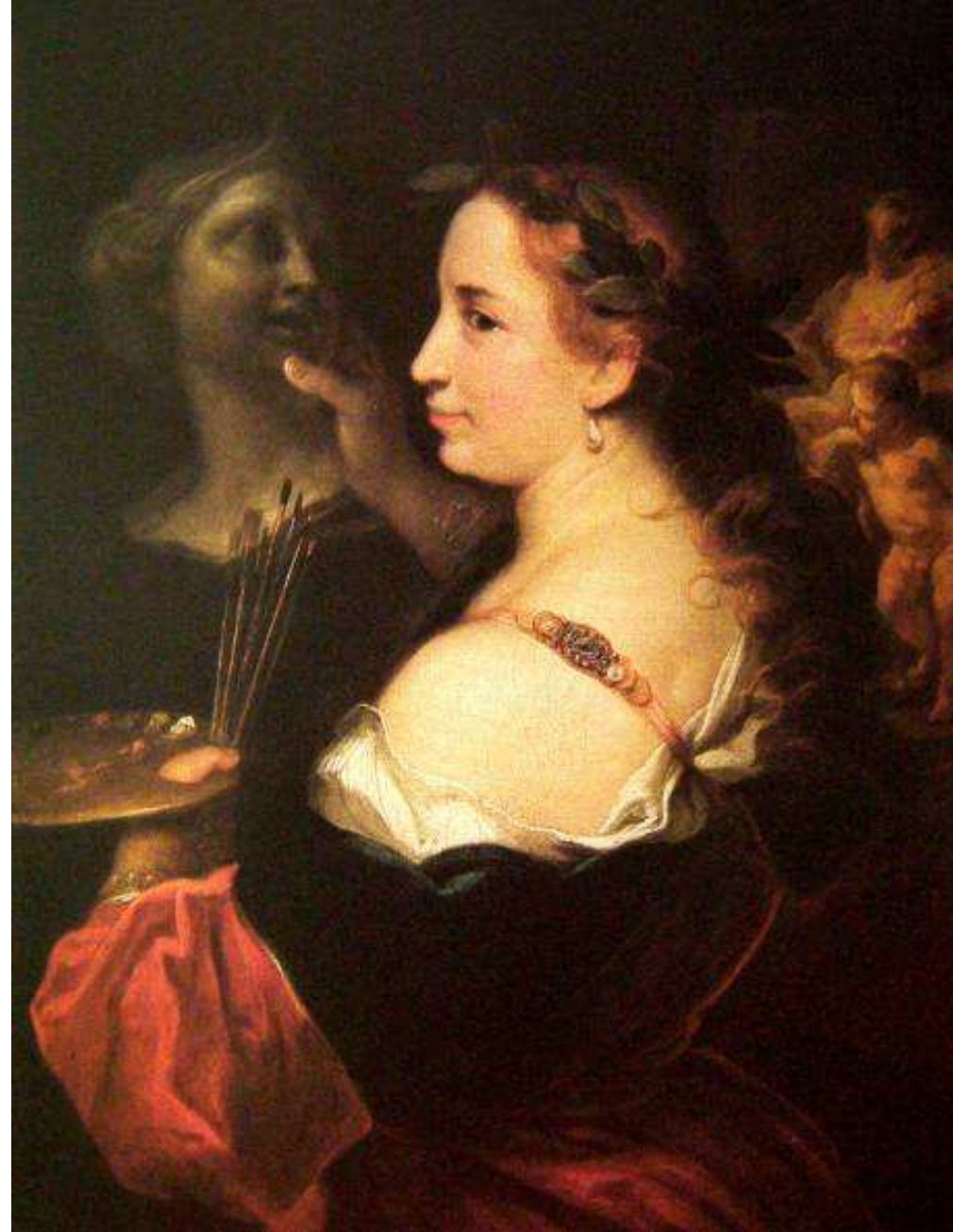
Petr Brandl, Křest Kristův. Manětín, kostel sv. Jana křtitele. 1715-16

Petr Brandl, Klanění tří králů. Smiřice, kostel Zjevení Páně. 1727

Jan Kupecký, Vlastní podobizna s chotí. 1711.

Jan Kupecký, Alegorie Malířství. Patrně 1716

Siard Nosecký, Nebeská hostina, freska v letním refektáři. Strahov. Mezi 1728-31.

Siard Nosecký, detail freskové výzdoby Teologického sálu klášterní knihovny. Strahov. 1721-27

Václav Vavřinec Reiner, nástropní malba hlavního sálu. Duchcov, zámek. Asi 1714

Václav Vavřinec Reiner, Hornatá krajina s mužem ženoucím soumary.
Kolem 1725.

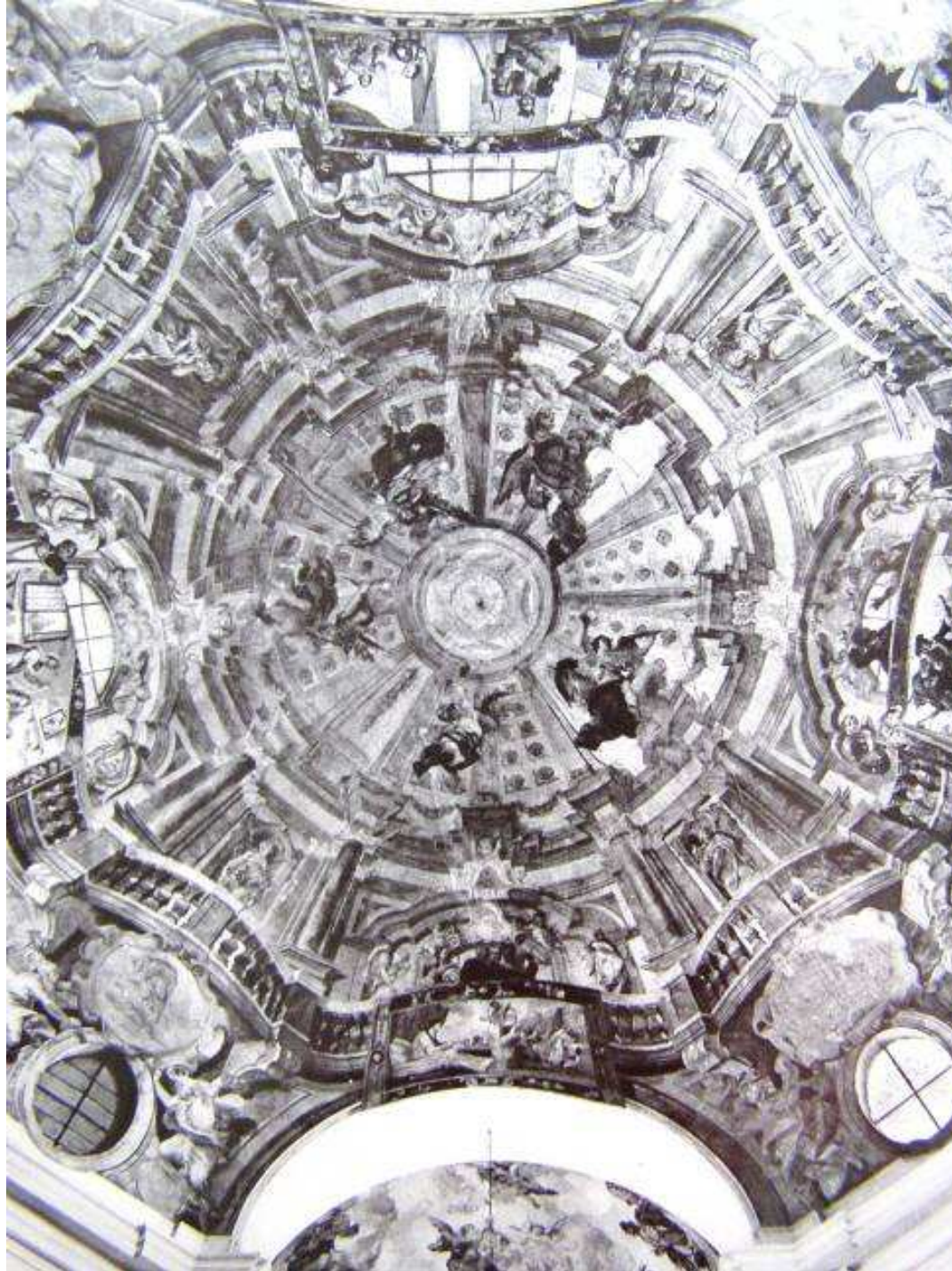
Václav Vavřinec Reiner, Hudba, detail fresky. Praha-Malá Strana, Sala terrena Vrbovské zahrady.

Václav Vavřinec Reiner, Orfeus se zvířaty v krajině, před 1720.

Václav Vavřinec Reiner, Apoteóza dominikánského řádu,
Praha, kostel sv. Jiljí

Václav Vavřinec Reiner, Andělé s atributy sv. Jana Nepomuckého,
Praha, kostel sv. Jana Nepomuckého

Jan Petr Molitor, Podobizna mladého muže s loutnou. 1741

Jan Petr Molitor, Sv. Terezie z Avily. Jemniště, zámecká kaple sv. Josefa. 1744.

Jan Petr Molitor, oslava sv. Jana Nepomuckého, detail fresky, Hořín, zámecká kaple. 1746

Anton Kern, Sv. Jan Evangelista, před 1749

Anton Kern, Panna Marie se sv. Markétou, sv. Václavem, sv. Janem Nepomuckým a sv. Antonínem Pad., před 1749

František Karel Palko, Oslavení sv. Mikuláše, detail fresky.
Praha, Malá Strana. kostel sv. Mikuláše.

František Karel Palko, Podobnoství o pozvaných ke králově
svatební hostině, Zbraslav – bývalý klášter, refektář.

Julius Lux, Setkání Panny Marie se Alžbětou, Mariánská Týnice, 1753-54

Jan Lukáš Kracker, Oslavení sv. Mikuláše, Praha, kostel sv. Mikuláše na malé straně, 1760

Jan Lukáš Kracker, Obrácení sv. Pavla. Nová Říše, kostel sv. Petra a Pavla. 1766-67

Kosma Damián Asam, Zázrak sv. Vintíře s pávem, prelatura kláštera v Břevnově, 1727-1728

Jan Jiří Etgens, Sv. Jeroným, detail fresky. Rajhrad, kostel sv. Petra a Pavla.1726-29

Jan Jiří Etgens, skica k fresce v kapli P.Marie Czentochovské. Kolem 1725

Josef Stern, Sv. Metoděj křtí knížete Bořivoje, Kroměříž, zámecká kaple. Kolem 1766

Josef Stern, Nejsvětější Trojice. Kolem 1757.

Franz Antonín Maulbertchs, Duchovní vývoj lidstva, skica k fresce filosofického sálu knihovny kláštera na Strahově

Franz Antonín Maulbertchs, Oslava sv. Jana Nepomuckého, detail. Mikulov, kostel sv. Jana Křtitele.

Jan Antonín Vocašek, Zátiší s ptákem, ovocem a hracími kartami.
1740

Norbert Grund, Římská ruina s pávem a venkovany. Kolem 1760.